

BOSHLANG‘ICH SINIF O‘QUVCHILARIDA KREATIV KOMPETENSIYALARNI RIVOJLANTIRISHDA INNOVATSION METODLARNI QO‘LLASH

Ro‘ziboyeva Ma‘mura Abdunabiyevna

*Toshkent texnologiya, menejment va kommunikatsiya instituti,
Pedagogika va psixologiya kafedrasida p.f.f.d. (PhD), dotsent
e-mail: mamuraxon@gmail.com*

Xodjibayeva Muslima Inomjon qizi

*Toshkent texnologiya, menejment va kommunikatsiya instituti,
Boshlang‘ich ta‘lim yo‘nalishi 4-kurs talabasi*

Annotatsiya. Maqolada boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida kreativ kompetensiyalarni rivojlantirishda innovatsion metodlarni qo‘llash mexanizmlari yoritilgan. Interfaol o‘qitish metodlari, loyiha asosida o‘qitish va muammoli ta‘lim metodlarining boshlang‘ich ta‘limdagi imkoniyatlari konkret misollar asosida tahlil qilingan. Innovatsion metodlarni qo‘llashning pedagogik shart-sharoitlari, jumladan o‘qituvchining kasbiy tayyorgarligi, moddiy-texnik baza, ijodkorlikni qo‘llab-quvvatlovchi psixologik muhit va ota-onalar bilan hamkorlik tahlil etilgan. Tadqiqot natijasida innovatsion metodlarni samarali qo‘llash uchun amaliy-metodik tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Kalit so‘zlar: innovatsion metodlar, interfaol o‘qitish, loyiha asosida o‘qitish, muammoli ta‘lim, aqliy hujum, pedagogik shart-sharoitlar, fasilitator, kreativ kompetensiya.

Аннотация. В статье рассмотрены механизмы применения инновационных методов в развитии креативных компетенций у учащихся начальных классов. На конкретных примерах проанализированы возможности интерактивных методов обучения, проектного обучения и проблемного обучения в начальном образовании. Проанализированы педагогические условия применения инновационных методов, в том числе профессиональная подготовка учителя, материально-техническая база, психологическая среда, поддерживающая творчество, и сотрудничество с родителями. По результатам исследования разработаны практико-методические рекомендации для эффективного применения инновационных методов.

Ключевые слова: инновационные методы, интерактивное обучение, проектное обучение, проблемное обучение, мозговой штурм, педагогические условия, фасилитатор, креативная компетенция.

Abstract. The article examines the mechanisms of applying innovative methods in developing creative competencies of primary school students. The possibilities of interactive teaching methods, project-based learning, and problem-based learning in primary education are analyzed using concrete examples. The pedagogical conditions for applying innovative methods are analyzed, including the teacher's professional preparation, material-technical base, the psychological environment supporting creativity, and cooperation with parents. As a result of the research, practical-methodological recommendations for the effective application of innovative methods have been developed.

Keywords: innovative methods, interactive teaching, project-based learning, problem-based learning, brainstorming, pedagogical conditions, facilitator, creative competence.

Kirish

Boshlang'ich ta'lim bosqichida kreativ kompetensiyalarni shakllantirish zamonaviy ta'lim tizimining muhim vazifalaridan biri hisoblanadi. An'anaviy o'qitish metodlari ko'proq ma'lumotlarni yodlash va andoza topshiriqlarni bajarishga qaratilgan bo'lib, o'quvchilarning ijodiy tafakkurini chegaralashi mumkin. Shu sababli, innovatsion pedagogik metodlar – loyiha asosida o'qitish, muammoli ta'lim, interfaol o'yinlar, aqliy hujum va boshqalar – orqali boshlang'ich sinf o'quvchilarida kreativ kompetensiyalarni oshirish masalasi bugungi kunda dolzarb ahamiyat kasb etadi [1].

Maqolaning maqsadi – boshlang'ich sinf o'quvchilarida kreativ kompetensiyalarni rivojlantirishda innovatsion metodlarni qo'llash mexanizmlarini o'rganish va ularning samaradorligini ta'minlovchi pedagogik shart-sharoitlarni aniqlashdan iborat. Tadqiqot davomida tahliliy, qiyosiy va tizimli ilmiy bilish metodlaridan foydalanildi. Tadqiqot O'zbekistondagi boshlang'ich ta'lim muassasalarining tajribasi va xorijiy adabiyotlar tahliliga asoslanadi.

Asosiy qism

Interfaol o'qitish metodlari boshlang'ich sinf o'quvchilarida kreativ kompetensiyalarni rivojlantirishning eng samarali vositalaridan biri hisoblanadi. "Interaktiv" so'zi "o'zaro ta'sir" ma'nosini bildirib, bu metodlar o'quv jarayonida o'quvchi va o'qituvchi, shuningdek, o'quvchilar o'rtasidagi faol o'zaro ta'sirga asoslanadi. Boshlang'ich sinflarda eng keng tarqalgan interfaol metodlarga aqliy hujum (brainstorming), "Klaster" usuli, sinkveyn, "To'rt burchak" metodi, rolli o'yinlar, didaktik o'yinlar, kichik guruhlarda ishlash, debat va munozara hamda geymifikatsiya kiradi [2].

Aqliy hujum metodida o'quvchilar ma'lum bir mavzu yoki muammo bo'yicha imkon qadar ko'proq g'oyalarni erkin ifodalaydi. Bu jarayonda hech qanday g'oya

tanqid qilinmaydi yoki baholanmaydi, bu esa bolalarni o‘z fikrlarini cheklovsiz bildirishga undaydi. Aqliy hujum o‘quvchilarda divergent fikrlashni, originallikni va g‘oyalarni tezkorlik bilan ishlab chiqarish qobiliyatini rivojlantiradi. Rolli o‘yinlar va didaktik o‘yinlar esa bolalarning hissiy-shaxsiy sohasini faollashtirib, ularda empatiya, kommunikativ ko‘nikma va ijodiy o‘zini-o‘zi ifodalash qobiliyatini shakllantiradi.

Loyiha asosida o‘qitish (Project-based learning) o‘quvchilarga ma’lum bir muammoni hal qilish yoki mahsulot yaratish uchun uzoq muddatli loyihalar ustida ishlashni taklif etadi. Boshlang‘ich sinf o‘quvchilari uchun loyihalar ularning yosh xususiyatlariga mos, qiziqarli va amaliy ahamiyatga ega bo‘lishi kerak. Masalan, “Bizning sinf bog‘imiz”, “Mening oilam shajarasi” yoki “Kelajak shahri” kabi loyihalar bolalarning tasavvurini, rejalashtirish qobiliyatini, hamkorlikda ishlash ko‘nikmalarini va ijodiy yechimlar topish qobiliyatini rivojlantiradi [3].

Loyiha asosida o‘qitishning bosqichlari quyidagilarni o‘z ichiga oladi: mavzu tanlash va maqsadlarni belgilash; reja tuzish va vazifalarni taqsimlash; ma’lumot to‘plash va tahlil qilish; ijodiy mahsulot yaratish; natijalarni taqdim etish va baholash. Har bir bosqichda o‘quvchilar mustaqil fikrlash, qaror qabul qilish va o‘z ishini tashkil etish ko‘nikmalarini rivojlantiradi. O‘qituvchi bu jarayonda fasilitator vazifasini bajarib, bolalarga yo‘naltiruvchi savollar berib, ularning mustaqil izlanishlariga ko‘maklashadi.

Muammoli ta’lim (Problem-based learning) o‘quvchilarni aniq bir muammoli vaziyatni tahlil qilish va unga yechim topishga undaydi. Muammoli vaziyatlar o‘quvchilarning yoshi va bilim darajasiga mos bo‘lishi kerak. Boshlang‘ich sinflarda bu kundalik hayotdan olingan sodda muammolar bo‘lishi mumkin, masalan, “Maktab hovlisini qanday toza saqlash mumkin?” yoki “Suvni tejash uchun nima qilish kerak?” [4]. O‘quvchilar muammoni aniqlash, sabablarini tahlil qilish, mumkin bo‘lgan yechimlarni taklif qilish va eng samarali yechimni tanlash bosqichlaridan o‘tadi. Bu jarayon ularda tanqidiy fikrlash, mantiqiy tahlil va asoslangan qaror qabul qilish qobiliyatlarini shakllantiradi.

Innovatsion metodlarning samarali qo‘llanilishi ma’lum pedagogik shart-sharoitlarga bog‘liq. Birinchidan, o‘qituvchining kasbiy tayyorgarligi muhim ahamiyatga ega. O‘qituvchi nafaqat innovatsion metodlarning nazariy asoslarini bilishi, balki ularni amaliyotda qo‘llash ko‘nikmasiga ham ega bo‘lishi kerak. Shu maqsadda o‘qituvchilarning malakasini muntazam ravishda oshirib borish, ilg‘or pedagogik tajribalarni almashish va metodik seminarlar tashkil etish zarur [5].

Ikkinchidan, o‘quv-metodik va moddiy-texnik bazaning yetarli darajada bo‘lishi muhim. Bunga zamonaviy o‘quv adabiyotlari, didaktik materiallar, interaktiv doskalar, kompyuter va boshqa raqamli vositalar kiradi. Uchinchidan, sinfdagi psixologik muhit ijodkorlikni qo‘llab-quvvatlovchi bo‘lishi kerak. Bolalar xato qilishdan qo‘rqmasligi, o‘z fikrlarini erkin ifodalay olishi va boshqa o‘quvchilar tomonidan qabul qilinishi

muhimdir. Bunday muhit yaratish o'qituvchining pedagogik mahorati va shaxsiy fazilatlariga bog'liq.

To'rtinchidan, ota-onalar bilan hamkorlik o'quvchilarning ijodiy rivojlanishida muhim rol o'ynaydi. Ota-onalarni bolalarning ijodiy faoliyatiga jalb etish, ularni innovatsion metodlarning ahamiyati to'g'risida xabardor qilish va uy sharoitida bolaning ijodiy intilishlarini qo'llab-quvvatlashga undash zarur. Beshinchidan, o'quvchilarning individual xususiyatlarini hisobga olish muhimdir. Har bir bola o'ziga xos ijodiy salohiyatga ega bo'lib, uni ro'yobga chiqarish yo'llari turlicha bo'lishi mumkin [6].

Pedagog innovatsion metodlarni qo'llashda an'anaviy ma'lumot beruvchi rolikdan voz kechib, fasilitator, yo'naltiruvchi va maslahatchi rolini bajarishi lozim. U o'quvchilarning individual xususiyatlarini inobatga olgan holda, har bir bolaning ijodiy salohiyatini ro'yobga chiqarishga ko'maklashishi kerak. Bu o'qituvchidan yangi kompetensiyalarni, jumladan empatiya, moslashuvchanlik, ijodiy yondashuv va doimiy o'z ustida ishlash xususiyatlarini talab qiladi.

Xulosa

Innovatsion metodlar boshlang'ich sinf o'quvchilarida kreativ kompetensiyalarni rivojlantirishning samarali vositasi hisoblanadi. Interfaol o'qitish metodlari (aqliy hujum, rolli o'yinlar, debat, kichik guruhlarda ishlash), loyiha asosida o'qitish va muammoli ta'lim har biri o'ziga xos didaktik imkoniyatlarga ega bo'lib, ularning birgalikda qo'llanilishi o'quvchilarda kreativ kompetensiyaning barcha komponentlarini izchil rivojlantirish imkonini beradi.

Innovatsion metodlarning samaradorligi pedagogik shart-sharoitlarning yaratilganligiga bevosita bog'liq. Bu shart-sharoitlar kompleks tarzda – o'qituvchining kasbiy tayyorgarligi, moddiy-texnik baza, ijodkorlikni qo'llab-quvvatlovchi psixologik muhit, ota-onalar bilan hamkorlik va o'quvchilarning individual xususiyatlarini hisobga olish – ta'minlanishi lozim. Pedagogning roli innovatsion ta'limda fasilitator va yo'naltiruvchi sifatida o'zgaradi.

Innovatsion metodlarni tizimli va izchil qo'llash o'quvchilarda nafaqat kreativ kompetensiyalarni, balki tanqidiy fikrlash, mustaqil qaror qabul qilish, hamkorlikda ishlash va o'z-o'zini boshqarish kabi muhim 21-asr ko'nikmalarini ham rivojlantiradi. Bu boshlang'ich ta'lim sifatini tubdan yangilash va o'quvchilarni zamonaviy hayotga tayyorlash imkonini beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Saidaxmedov N. Yangi pedagogik texnologiyalar. – Toshkent: Moliya, 2019. – 224 b.
2. Muslimov N.A., Usmonboyeva M. Innovatsion ta'lim texnologiyalari. – Toshkent: Sano-Standart, 2021. – 248 b.

3. Larmer J., Mergendoller J., Boss S. Setting the Standard for Project Based Learning. – Alexandria: ASCD, 2015. – 240 p.
4. Barrows H.S. Problem-based learning in medicine and beyond: A brief overview // New Directions for Teaching and Learning. – 1996. – No. 68. – P. 3–12.
5. Ochilov M. Yangi pedagogik texnologiyalar. – Qarshi: Nasaf, 2020. – 192 b.
6. Musurmonova O. Pedagogik mahorat asoslari. – Toshkent: Nizomiy nomidagi TDPU, 2022. – 216 b.
7. Bruner J. Ta’lim jarayoni. – Moskva: Prosveshcheniye, 1977. – Пер. с англ. – 152 s.
8. Rustamova M.N. Kompetensiyaviy yondashuv asosida o‘quvchilarning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish. – Samarqand: SamDU, 2023. – 192 b.
9. Azizov U.A. Pedagogik kreativlik va innovatsion yondashuvlar. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2023. – 192 b.
10. Ahmedova D.A. Boshlang‘ich ta’limda kreativlikni shakllantirish. – Toshkent: Yangi asr avlodi, 2022. – 168 b.